

Küçük Kara Balıklar

BİLGE YAĞMURLU *

byagmurlu@ku.edu.tr

Film uzun bir liste ile son buluyor. Kara perdenin üstünde beyaz harflerle yazılmış küçük balıkların isim listesiyle. Kaç isimlik bir liste diye sormayın. Yüzlerce. İrili ufaklı, bazıları yeni doğmuş balıklar, bazıları on yediymiş, çoğu minicik. Bu yavru balıklar ölmüş, öldürülmüş. Bazıları uzun zaman önce, bazıları daha yakında. Bugüne kadar birçok filmde ağladığım olmuştur, fakat hiçbir filmde bu denli karmaşık hislerle çıkmamıştım; üzüntü, suçluluk, farkındalık ve umut...

Geçtiğimiz cumartesi *Küçük Kara Balıklar* filmi izledim. Yönetmenler Haluk Ünal, Ezel Akay, Cem Terbiyeli, Serpil Güler ve Önder İnce'ye çok teşekkürler. Konu ve içerik itibarıyla ne harika bir film demeye imtina ediyorum, ama ne kadar gerekli ve önemli bir film. Çocukluğu çoğunlukla 90'lı yıllarda Güneydoğu'nun çatışma ortamında geçmiş, bu travmayı farklı yerlerde, biçimlerde ve şiddette yaşamış bugünün gençleri, genç yetişkinleri ile çekilmiş film. Onlara da bu filmi mümkün kıldıkları, hayatlarındaki acıları her zorluğa rağmen bizimle paylaştıkları için çok teşekkürler. Her birinin filmdeki varlıkları kritik.

Kendi hikâyelerini anlatıyorlar filmde. Hikâyeler çok ağır. Kiminin elinde mayın patlamış; kiminin evi, köyü yakılmış, annesi yanbaşında vurulmuş, yanbaşında kızının ırzına geçilmiş; kömüre giden yaşlı, çocuk çırılçıplak soyulmuş, süründürülmüş. Travmalar büyük. Bunları anlatmak değil amaçım; çünkü oranın çocuğu değilim, ne yazsam yüzseysel, basit kalır. Ama sanıyorum filmin yönetmenleri de (en azından çoğu), ilk gösterimdeki izleyicilerin büyük kısmı da Güneydoğu'nun çocuğu olmayan insanlardı. Belki esas kaydadeğer olanı da bu: Kendi hikâyen olmayı önemseme, öğrenme, anlama ve anlatma çabası.

İşin, doktorun, ilacın, yolun olmadığı, eğitim alamadığın çünkü eğitim dilini bilmediğin, bilmediğin için çifter dikiş okuduğun, okulda başarılı olamadığın, iyi bir iş bulma, hayatında iyileşme ihtimallerinin de böylece baştan yok olduğu, çevresinde mayınlar olan köyünün dışına çıkamadığın, hatta bu yüzden esas geçim kaynağın olan hayvancılığı da yapamadığın. Özellikle 90'lı yıllar...

Ama filmde umut var. En travmatik yaşantılara rağmen azmini kaybetmemiş, hayata tutunmakta kararlı gençler var. Kolunu, gözünü mayın patlamasında kaybettiği halde yaşama dört elle sarılan, ülkeye Avrupa 3.lük madalyası kazandırmış ampute milli atlet... En zor koşullara rağmen okumak için her çabayı gösteren ve başarılı olan genç kızlar, erkekler... Müziğini yapabilmek için her imkânını seferber

eden, internetten bas, klasik gitar çalmayı öğrenen, kendi enfes müziklerini yapan gençler... Varlık içinde yaşayan çoğumuzun gösteremediği bir sebatla yokluktan var eden, pozitifliğini kaybetmeden çalışan ve üreten insanlar. Empati kurabilmemiz zor olmamalı, çünkü hepimizde bu kapasite hayatın erken dönemlerinden itibaren var.

Empatinin en üst düzeyine ergenlik yıllarında ulaşır insan, soyut düşünme becerisi olgunlaştığında. Bu aşamada, kişi artık kendi başından hiç geçmeyen, hiç görmediği bir durumda dahi empati hissedebiliyordur. Hastanelik edilen bir transseksüelin haberini okuduğunuzda, onun acısını hissetmeniz için transeksüel olmanız gerekmez; çocuğunu kaybetmiş bir annenin kederini hissedebilmeniz için çocuk sahibi olmanız, yakınınızda görmüş olmanız gerekmez; bir çocuğun babasını yıllarca göremediğinde hissettiği özlemi, üzüntüyü, korkuyu hissetmeniz için çocuk kalbiniz olması gerekmez. Bir yaştan sonra insanoğlu sadece düşünerek empati duyabilir hale gelir. Bilişsel ve duygusal beceriler kişiyi bu kapasite ile donatmıştır.

Fakat bazı durumlarda, izlediğimiz olayları farklı ve yanlış anlayabiliriz. Algımız bizi yanıltabilir. Buna psikolojide *sosyal bilgi işleme* denir.

Aslında hayatta izlediğimiz çoğu olay nötrdür, yani olumlu veya olumsuz değildir; olaya iyi veya kötü anlam yükleyen bizim zihnimizdir. Birine olumsuz özellikler atfettiğimizde, onunla empati kurma ihtimalimiz de elbet çok düşüktür.

Olaylara nasıl bir anlam yüklediğimiz ise geçmişte öğrendiklerimizle bağlantılıdır. İnsanları veya olayları kategorize etmek, algımızı hızlandırır. Bu, hayatı kolaylaştırmak için zihnimizin geliştirdiği bir kısa yoldur. Zihin, pratik olması için bazı bilişleri otomatik hale getirir. Ama bu hız, bazen olayları doğru algılayabilmemiz için dikkat etmemiz gereken yeni bilgileri kaçırmamıza ve yanlış düşünmemize sebep olur.

Yıllar içerisinde otomatige bağlanan ve bazen tarafı düşünmemize sebep olan bilgi işleme süreçlerimizi gözden geçirebildiğimiz takdirde farklı bir sonuçla karşılaşma ihtimalimiz yüksektir. Bu gördüğümüz yeni sonuç bizi şaşırtabilir. Çünkü o ana kadar hiç değerdirmeye girmemiş yeni bilgiler vardır orada. Zihnimizi yeni bilgilere açabildiğimizde yanlışlığımız azalır, empatimiz artar.

İşte Küçük Kara Balıklar bunun için herkesin mutlaka izlemesi gereken bir film. Bize daha önce hiç dinlemedikle-

Empatinin en üst düzeyine ergenlik yıllarında ulaşır insan, soyut düşünme becerisi olgunlaştığında. Bu aşamada, kişi artık kendi başından hiç geçmeyen, hiç görmediği bir durumda dahi empati hissedebiliyordur. Bazı durumlarda, izlediğimiz olayları farklı ve yanlış anlayabiliriz. Algımız bizi yanıltabilir. Buna psikolojide sosyal bilgi işleme yanlılık denir. Aslında hayatta izlediğimiz çoğu olay nötrdür, yani olumlu veya olumsuz değildir; olaya iyi veya kötü anlam yükleyen bizim zihnimizdir. Birine olumsuz özellikler atfettiğimizde, onunla empati kurma ihtimalimiz de elbet çok düşüktür.

rimizi dinlettiriyor, görmediklerimizi gösteriyor. Ve aslında bir süredir zihnimizin arkasında fısıldayan bir ses zaten var; bize diyor ki: Olanlar belki de hep farklı anlatıldı, belki olanların pek çoğunu hiç duymadın, duyduklarını kim seçip sana sunmuştu...

Bugünün iletişim kanalları daha çok, daha çeşitli ve ulaşılabilir. Bugün maruz kaldığımız bilgiyi gözden geçirme, farklı kaynaklardan teyit etme, üzerinde düşünme olanağımız var. O zaman bugün kökleri eskiye dayanan bilgileri tekrar değerlendirmeye açma zamanı.

Küçük Kara Balıklar herkesin izlemesi gereken bir film. Ne kadar çok gösterilir, ne kadar çok kişiye ulaşırsa birbirimizi anlamamız o kadar kolaylaşacak, toplumsal barışa bir adım daha yaklaşmış olacağız. Her ne yaşandıysa, bunu bir kenara bırakıp, olumlu bakışımı kaybetmeden bu ülkede hayata tutunan gençlerin umudu bizim de umudumuz olmalı.

Hayatı bizim için pratikleştirmeye çalışan beynimizin işini artık biraz zorlaştıralım, gözümüzü, kulağımızı, zihnimizi açalım, Küçük Kara Balıklar'ı izleyelim.

* Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü